

MAVZU: JEFRE CHOSERNING IJODNI O'RGANISH

*Toshkent Xalqaro Universiteti Samarqand filiali
2-kurs talabasi Sattorova Mavluda Baxriddinovna.*

Annotasiya

Ushbu maqolada ingliz adabiyoti namoyandasi, o'rta asr ingliz adabiyotining so'nggi yirik vakili Jefri Choser va uning ingliz adabiy tili va ingliz adabiyotining kamol topishida qo'shgan hissasi haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: alliteratsiya, janr, satira, uyg'onish davri, dramaturgiya, qofiya, novella, kompozitsiya.

Kirish:

Faxr bilan aytish mumkinki, o'zbekning ma'naviy dunyosini boy qiluvchi buyuk adabiy merosi bor. Ba'zan hayot tashvishlarini chetga suraman-da, qo'limga Navoiyni olaman. Navoiydan najot istab o'qiyman-u, kitobdan taralayotgan nurdan ko'zim qamashadi. Har gal bosh ko'tarsam, dunyo ko'zimga boshqacha ko'rinadi, atrof yorishib, hamma tashvishlar o'z-o'zidan qayergadir yo'qoladi. O'ylasam, men Navoiy va baxt so'zini yonma - yon, birgalikda, o'zimcha kashf etib borayotgan yo'lda ekanman. Toki sinovlarga boy bu hayotda atrofga pok nazar ila qarashga undaydigan Navoiyning "Xamsa"si bor ekan, kelajak sari baxtli va dadil qadam tashlashdan baxtiyor bo'lmog'imiz kerak. Yaqinda internet tarmog'ida AQShlik islomshunos olim Barri Xobermanning "Saudi Aramco World" jurnalida chop etilgan maqolasi e'tiborimni jalb qildi. Maqola Navoiy haqida edi va unda butun dunyo hazrat Navoiyni tan olishi juda chiroyli dalillar bilan asoslangan. Navoiyni "Chauser of Turks" ya'ni "Turkiylar Choseri" deya e'tirof etishibdi. Aslida, Choser kim? Bugungi kun o'zbek o'quvchisiga Choser shaxsi tanishmi? Nima uchun taqqoslangan? Keling, bugungi maqolamizni Choser shaxsiyati bilan tanishishdan boshlasak. Jefri Choser o'rta asr ingliz adabiyotining so'nggi yirik vakili bo'lib, uning ijodi ingliz adabiy tili va adabiyotining kamol topishida muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bois, uni ingliz tili va ingliz realistik adabiyotining asoschisi, deb ham atashadi. Choserning ijodi ingliz adabiyoti tarixida o'rta asrlardan Uyg'onish davriga o'tishda hayotni tasvirlashning yangi tamoyillarini belgilab, inson xarakterini ochib beradi hamda ko'p jihatdan o'rta asrlar madaniyati an'analari bilan bog'liq holda, uning eng yaxshi yutuqlari va xususiyatlarini aks ettiradi. Choserning ijodi yaqinlashib kelayotgan Uyg'onish davriga xos bo'lgan insonparvarlik va erkin fikrlash g'oyalarini o'zida mujassam etgan. O'rta asrlar san'ati an'alarini idrok etgan holda, Choser ularni dunyo va inson haqidagi o'ziga xos keng ko'rinishga muvofiq qayta ko'rib chiqdi va o'zgartirdi. O'rta asr an'alaridan voz kechgan holda u insonning yer yuzidagi baxtga bo'lgan huquqini

da'vo qiladi, uning aqli va kuchiga qoyil qoladi, uning topqirligi va hayotga muhabbatini ulug'laydi. Choser o'zini namoyon etishning barcha shakllarida hayotni sezishni, uni sevishni, hayotdan zavqlanish hissini, hayot haqiqatining barcha shakllarini qadrlaydi. Choserning ijodiy evolyutsiyasi bilan ingliz realizmining shakllanish jarayoni o'rtasida bog'liqlik bor, deyishimiz asoslidir.

Choser uchun o'rta asr she'riyatining qonunlari chegaralangan, tordek tuyuladi va u zamonaviy italyan, fransuz yozuvchilari tajribasidan foydalangan holda ingliz adabiyotini yangi, mukammal janrlar bilan boyitadi. (psixologik she'riy roman, she'riy novella, qasida).

Asosiy qism:

Choser ingliz adabiyotining satirik an'alariga asos soldi. Uning kulgi darajasi turli xil bo'lib: zararsiz, yengil hazil va ayyor, masxaradan tortib, beadab hujumlar va dadil qoralashlarga, hazil tanbehdan qo'pol komediyaga qadar ko'rinishlarga ega. Choser qanday qilib ajoyib, dadil va ochiqchasiga gapirish usullarini ishlab chiqadi va o'zi ham shunday qila oldi. Hayotni bilishi va uni to laqonli sezishi unga odamlar haqida to'liq haqiqatni gapirishga, ularning yomonliklari va fazilatlarini, yuqori kayfiyat va past fikrlarini tasvirlashga imkon beradi. Choser ijodi butun ildizlari bilan Angliya milliy hayotiga bog'liq edi. Lotin, fransuz va italyan tillarini mukammal bilishiga qaramay, u faqat ingliz tilida, London dialekti asosida, asarlar yozdi va bu bilan ingliz adabiy tilining shakllanishiga katta hissa qo'shdi.

Shoirning tarjimai holi uning ijodi haqida ko'p narsani tushunishga yordam beradi. Choser 1340- yilda Londonda badavlat vino sotuvchisi oilasida tug'ilgan. Otasi podshoh saroyiga vino yetkazib beruvchi edi. Choser bolaligidan shahzoda Layonelaning (Angliya qiroli Eduard III ning o'g'li) xotini Yelizavetaning mahrami bo'lib xizmat qilgan. U fransuz tili va fransuz madaniyati muhitida shakllandi. Yoshlik yillaridayoq bi necha bor Fransiyaga qarshi harbiy yurishlarda ishtirok etdi. Ulardan birinchisida, 1359-yilda fransuzlar tomonidan asirga olingan. So'ng Londonga qaytgach, qiroq qasrida nufuzli mansabdorlar xizmatkori va Choser Bokkachcho ijodiga qayta-qayta murojaat qildi. Bokkachcho ("Dekameron", "Tezeida" poema) asarlaridan "Kenterberi hikoyalari" uchun syujet va obrazlarni oladi. Biroq, Choser va Bokkachcho asarlarini solishtirganda sezilarli farq kuzatiladi: Bokkachchoning hikoyalarida asosiy e'tibor fabula (adabiy asardagi voqealarning mazmuni), harakatiga qaratilsa, Choserda qahramonlar xarakterining ochib berilishi asosiy planga chiqadi. Bokkachcho Uyg'onish davri hikoya san'ati uchun asos soladi, Choser ijodi esa dramatik san'atning asoslarini vujudga keltiradi.

Xulosa:

Choserning "Kenterberiya hikoyalari" (The Canterbury Tales, 1387-1400) asari ingliz adabiyoti tarixida butun bir davrni tashkil etgan va uning rivojida tub burilish yasagan asardir. Choser asar ustida taxminan 80-yillarning o'rtalarida ishlashni

boshladi, lekin o'z rejasini to'liq amalga oshirishga ulgurmad. Biroq, hozirgi ko'rinishida ham kitob ichki yaxlitlikni tashkil etadi. Choser zamonaviy Angliyaning keng va yorqin tasvirini yaratdi va uni to'laqonli obrazlar va tasvirlar galereyasida taqdim etdi.

Jefri Choser o'zining yaratgan asarlari va sinchkov kuzatuvchi sifatida tasvirga olgan qahramonlari orqali ingliz tili va adabiyoti rivojiga salmoqli hissa qo'shdi. O'sha davrlarda fransuz va italyan tillari nisbatan yaxshi rivojlangan va mana shunday sharoitda maydonga kelgan Choser ingliz tili imkoniyatlari ham hech kam emasligini amalda isbotlab bera oldi va Dante kabi yakka o'zi kurashib o'z tilini dunyo tillari ro'yxatiga kirita oldi.

Navoiy ham Choserning xalqi oldidagi amalga oshirgan buyuk xizmati kabi o'z zamonasida forsiy va arab tillarining dovrug'i baland bo'lishiga qaramay, turkiy tilda ijod qilgani va turkiy tilning boyligi, aniqligi, jozibas, har qanday qoliplarga moslashuvchanligini isbotlab bergani, til nuqtayi nazaridangina "Turkiylar Choseri"deya e'tirof etilgan ekan. Navoiy ijodining mavzu va hajm ko'lami shu qadar kengki, u insonni komillikka, yetuklikka undaydi. Zero, chex olimi Yan Ripka aytganidek, "Alisher Navoiy jamiki go'zalliklarning buyuk homiysidir".

O'zbek Navoiyni o'qimay qo'ysa,
Oltin boshning kalla bo'lgani shudir.
Bedil qolib Demyan Bedniyni suysa,
Qora sochning malla bo'lgani shudir.

1. Khayrullayeva, R. L. (2021). Ways and functions of students speech development. *ACADEMICIA An International Multidisciplinary Research Journal*, 11(12),389-393.

2. Жуманова, Ф. У., Мирзарахмонова, Ш. (2021). Дуал таълим ва униврситетнинг таълимий ва методик хусусиятлари. *Бошқарув ва Этика Қоидалари онлайн илмий журнали*, 1(6), 122-124.

3. Mirzaahmadovna, M.S.(2021). Didactic System of Vocational Guidance of Students on the Basis of Dual Education. *European Journal of Life Safety and Stability*,11,5-8.

4. Mirzaraxmonova, S. M. (2021). Talabalar kasbiy shakllanishida shaxs yo'nalganlik motivlarini ahamiyati. *Мугаллим хем узликсиз билимлендириш*, (5),43-45. 7.Кореев, С. Б.; Рзарахмонова, Ш. М. (2021). Таълим тизимида ижтимоий-гуманитар фанлар. *Илмий методологик ва илмий услубий журнал*, 1(188), 16-20.

5. Mirzarakhmonova, S. M. (2021). Advantages of a dual-based learning system in vocational education. Results of Modern Scientific Research and Development, 1(1), 222-225. **References:**

6. Хайруллаева, Р. (2022). АДИБЛАР ЗИКРИЛЛА НЕЪМАТ ИЖОДИ ХАКИДА. Мухаррир нашриёти, 1(1), 1-64.2. Хайруллаева, Р. Л. (2021). Ona tili darsliklarida o'quvchilarning lug'at boyligini oshirishga samarali yondashilmoqda. Til ta'limining uzviyligini ta'minlashda innovatsion texnologiyalar muammo va yechimlar, 1(1), 155-158.

